Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 55, Aralık 2021, s. 565-576

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.54695>

Arş. Gör. Dr. Derya EROL

Dokuz Eylül Üniversitesi, derya.erol@deu.edu.tr

TİRE MÜZESİ TERRAKOTTA KOLLEKSİYONU İÇERİSİNDE YER ALAN HERME FİGÜRİNLERİNİN İŞLEVLERİ VE STİL ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Hermes, Yunan Pantheonu'nun en sevilen ve en hareketli tanrılarından birisi olarak kabul edilmektedir. Hermes'in, kurnaz olduğu kadar kötülüklerden koruyan, kötülükleri engelleyen özellikleri de bulunmaktadır. Erken dönemlerde yolcuları koruması, onların yollarını bulabilmeleri için yol kenarlarına yığılan taşlar zaman içerisinde, ortasında phallus olan dörtgen bir sütunun üzerindeki Hermes başından oluşan ve Herme adı verilen heykellere dönüşmüştür. Yunan toplumunda, İ.Ö.520 yılında itibaren Atina'da yolcuları koruması ve sınırları belirlemesi amacı ile üretilmeye başlanmıştır.

Hermeler kısa bir süre içerisinde sadece yolcuları koruması için değil Hermes'in tüm epithetleri ile ilgili olarak farklı yerlerde kullanılmaya başlanmıştır. Kapıları koruyan Hermes Propylaos, agoralarda ticarete hile karıştırılmasının diye Hermes Agorios, atletlerin koruyucusu olarak Hermes Enagaios epithetlerine karşılık gelen Hermeler yapılmaya başlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Agora, gymnasium, yolcu, Hermes, herme

EVALUATION OF THE FUNCTIONS AND STYLE FEATURES OF HERME FIGURES IN THE TERRACOTTA COLLEC

Abstract

Hermes is regarded as one of the most beloved and active gods of the Greek Pantheon. As well as being cunning, Hermes also has features that protect from evil and prevent evil. In the early periods, the stones piled up on the roadsides to

protect the travelers and to find their way, over time, turned into statues called Herme, consisting of the head of Hermes on a rectangular column with a phallus in the middle. In Greek society, it has been produced in Athens since 520 BC with the aim of protecting the passengers and determining the borders.

In a short time, Hermes began to be used in different places, not only for the protection of passengers, but also for all the epithets of Hermes. Hermes Propylaos protecting the gates, Hermes Agorios in order not to cheat the trade in the agoras, Hermes corresponding to the Hermes Enagaios epithets as the protector of the athletes started to be made.

Keywords: Agora, gymnasium, passenger, Hermes, herme

GİRİŞ

Hermes, Zeus ve Maia'nın oğludur. Arkadia'nın güneyinde Kyllene Dağ'ındaki bir mağarada doğmuştur. Doğan doğmaz, Apollon'un sürülerini çalmıştır. Bu kadar hareketli oğlu ile gurur duyan Zeus oğlunu sadece kendisine ve Hades'e habercilik etmesi için görevlendirir (Grimal, 1997:285).

Tanrıların en kurnazı, en hızlısı olarak kabul edilen Hermes, yolcuların, tüccarların ve atletlerin koruyucusudur. Tanrı aynı zamanda sınırların koruyucusu olarak da kabul edilmekte idi. Sınırların ve yolcuların koruyucusu olarak Herme formunda karşımıza çıkmaktadır.

Hermes'in sadece habercilik değil birçok görevinin bulunması ve halk tarafından çok sevilmesi nedeni ile kısa süre içerisinde çok çeşitli yerlerde ve farklı işlevlerle ilişkilendirilmiştir. Örneğin atletlerin de koyucusu olan tanrının Herme formu, gymnasium, palestralarda Hermes Enagaios, kapıları koruyan Hermes Propylaos, agoralarda ticarete hile karıştırılmasını diye Hermes Agorios epitheti ile görülmektedir (Wrede, 1986:24).

Büyük boyutlu bu Hermelerin yanı sıra küçük boyutlu Hermelerin yapımı da son derece yaygındı. Küçük boyutlu Hermeler, Hermes'in Pysikhopompos epitheti ile mezar hediyeleri olarak kullanılabildikleri gibi (Nilsson, 1961:9) kötülüklerden korunabilmek amacı ile de insanlar yanlarında taşıyabilmekteydiler (Wrede, 1986:3).

Bu çalışmada da konu kapsamında küçük boyutlu pişmiş toprak Hermeler yer almaktadır. Çok geniş bir zaman diliminde kullanılan bu pişmiş toprak figürinlerin işlevleri ve tarihlendirilmeleri konusunda öneriler geliştirilmeye çalışılması araştırmada amaç edinilmiştir. Tire Müzesi terrakotta koleksiyonu içerisinde yer alan Hermeler'in stil özellikleri ile tarihlendirilerek, tarihlendirilmiş örnek sayısının artırılması böylelikle de yeni bulunacak figürinler için tarihlendirme kolaylığı sağlanmasının amaçlanması edinilen hedeflerden bir diğeridir.

HERME FORMUNUN GELİŞİMİ

Herme, dörtgen ya da yuvarlak biçimli bir sütun üzerinde çıplak biçimli erkek büstüne verilen isimdir. Bu erkek başları sakallı olabildiği gibi sakalsız da olabilmektedir. Dörtgen biçimli sütunların alt kısımlarında genellikle phallus betimlemeleri yapılmakta idi.

Hermeler, sütun üzerinde erkek portresi şeklinde yapılmadan önce sınırlarda, yol kenarlarında Hermaion adı verilen taş yığınları bulunmaktaydı (Eitrem, 1912:696). Yoldan geçenler, zamanla bu yığınların kaybolmaması için bu yığına taş atmaktaydılar. Bu taş

yığınlarının üzerine taştan ya da ahşaptan yapılmış phalloslar dikilmekteydi (Eitrem, 1912:697). Bununla birlikte sınırları belirlemek için ilk olarak kullanılan yöntem tek başlarına sadece büyük boyutlu taştan ya da ahşaptan yapılmış phalloslar da dikilmesiydi. Hermelerin sütun kısımlarında yer alan phallosların da bu nedenle yapılmış olabilecekleri düşünülmektedir. Pausanias, Messene ve Arkadia arasındaki sınırı belli etmek için dikildiğini söylediği biçimsiz taşlardan bahsetmektedir (Pausanias, VIII.34.6.). Strabon, Elis'te sınırın belirtildiği taş yığınlarından bahsetmektedir (Strabon, VIII.3.12).

Goldman, Herme'nin kökeninin Yunan Pantheonundaki ithyphallic tanrılarla ilişkilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle de Dionysos'un Hermelerle ilişkilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Goldman, 1942:60).

Platon'un verdiği bilgilere göre Hermelerin taş formundaki ilk örnekler, Peisistratos'un oğlu Hipparchos tarafından yaptırılmıştır (Platon, Hipparch.228a-229d). Onun ifade ettiğine göre; bu tipte Hermeler ilk kez İÖ.520 yılında Atina'da ortaya çıkmaktadır (Harrison, 1965:108). Peisistratos'un oğlu, Attica'nın her bir demosunun Atina Agorası ile arasındaki mesafesinin orta noktasına dörtgen bir sütun üzerine sakallı bir baş ekleyerek dikmiştir (Burkert, 2003:156). Hipparkhos, Hermelerin üzerine ders niteliğinde erdem ve ahlaklı olabilmek üzerine sözler eklemiştir: "Hipparkhos anıtıdır bu: yolda iken doğruluğu düşün (Platon, Hipparch. 229a) ya da dostunu aldatma (Platon, Hipparch. 229b)". Hipparkhos, kendisinin eğitiminin ve bilgeliğinin insanlarla paylaşılması gerektiğine inandığı için kenttekilerin eğitimlerinin tamamlanmasını sağladıktan sonra yolculuk yapanların da yollarda eğitim almaları için Hermeleri diktirmiş olduğu ifade edilmektedir (Platon Hipparch.228c-e).

Hermeler, Arkaik dönemde ilk kez görülmektedir. Hipparkhos zamanında yaklaşık İ.Ö.6yy.da ele geçen bu Herme, uzun dikdörtgen bir sütun üzerinde yer almaktadır. Hermelerin sütun kısımlarının yuvarlak form yerine daha çok dikdörtgen biçimli sütunlu tipinde daha çok yapıyor olması yapımının daha kolay olması ile ilgili olduğu kabul edilmektedir (Goldman, 1942:67).

Herme'nin dikdörtgen sütun üzerinde yükselen biçimleri, Attika tipi olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli sebebi Pausanias'ın Arkadia'dan Megalopolis'e olan yolculuğu sırasında gördüğü Hermeleri Attika tipi olarak tanımlamasıdır. Pausanias, Hermelere dikdörtgen formlarını kazandıranların Atinalılar olduğunu ifade ederek dikdörtgen biçimli Hermelerin tanımını yapmıştır (Pausanias, IV.33.3). Pausanias'ın bu iddialarını kuvvetlendiren çok sayıda bulgu bulunmaktadır. Hipparkhos zamanında dikdörtgen formlu Hermelerin yapıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte dikdörtgen formlu Hermeler vazo resimlerinde, Hipparkhos ile aynı zaman diliminde görülmektedir. Dolayısı ile dikdörtgen formlu Hermelerin tüm Hellen dünyasına Attika'dan yayıldığı kabul edilmektedir (Goldman, 1942:68).

Taştan ve ahşaptan yapılan ilk örneklerle aynı zamanlardaki vazo resimlerinde de Hermelere sık sık rastlanmaktadır. En erken vazo resmi, İ.Ö.6. yy.ın sonuna tarihlendirilen bir krater üzerinde yer almaktadır. Bu krater üzerinde profilden betimlenmiş bir Herme ve önünde bir altar yer almaktadır (Larson, 2007:146). Kapı önlerini bekleyen ve koruyan Hermes Propylaaios, devletin korumasında olup, kamusal ve sivil yapılarda kullanılmıştır. Delos'un güney propylaionunda in situ bulunan Hermes Propylaaios bu konuya ilişkin iyi bir örnektir (Hermery, 1979:138, fig.1). Hermeler, taş ve ahşap dışında İ.Ö.5. yy.dan itibaren bronzdan ve terrakottadan yapılmaya başlanmıştır (Winter, 1903;Lullius 1931).

TİRE MÜZESİ TERRAKOTTA KOLLEKSİYONU İÇERİSİNDE YER ALAN HERMELER

Müze koleksiyonu içerisinde iki tane Herme bulunmaktadır. Bu Hermelerin her ikisi de tüm olarak bulunmuştur.

16 envanter numaralı Herme'nin dörtgen biçimli uzun sütun kısmı kısa ve dörtgen bir biçimde yapılmıştır. Herme'nin gövdesinin içi boş olarak çift kalıp tekniği ile yapılmıştır. Ancak baş içi dolu olarak yapılarak gövdeye sonradan eklenmiştir. Kısa ve dörtgen formlu bir sütun üzerinde baş yükselmektedir. Dörtgen gövdenin ön kısmı arka kısmına göre daha oval ve daha uzun yapılmıştır. Arka kısmı düz kesimlidir. Yan kısımlar ise ön ve arkadaki yükseklik farkını kapatmak için eğimli yapılmışlardır. Sütunun yan kısımlarında dörtgen biçimli kısa çıkıntılar yer almaktadır.

Hermenin başı ince ve uzundur. Diadem, saçların ön kısmını açıkta bırakacak şekilde başı çevrelemektedir.

Saçların ön kısmı diademin ön kısmından fırlamış izlenimi uyandıracak şekilde yüksek ve plastik bukleler şeklinde tüm alnı ve yüzü çevrelemiştir. Alnı çevreleyen saçların tam ortada olan kısımları geriye doğru şekillendirilerek yükseltilmişlerdir.

Başın üst ve arka kısmında saçlar aşınmış olmakla birlikte saçların ön kısmına göre dikine sıg ve uzun linear dalgalar şeklinde enseye doğru inmektedir. Diademin altından enseye yine plastik bukleler şeklinde inmektedir.

Alın dardır. Şakaklar da dardır. Yüz oval biçimlidir. Gözlerin alt ve üst kapakları belirgindir. Ancak sağ göz üzerinde deformasyon vardır. Burun uzun ve geniştir. Ağız hafif aralıklı verilmiştir. Üst dudak kalın, alt dudak daha ince betimlenmiştir. Çene kısa, geniş ve oval biçimlidir. Saçlar kulakları plastik bukleler halinde örtmektedir ve omuza kadar yüzü çevrelemektedir. Boyun kısadır ve bukleler boyunun her iki kısmında boynu çevrelemektedir.

Figürün gözlerinin yan kenarları köşeli olarak bitirilmiştir. Göz kapakları belirgindir. Ağız hafif aralık yapılmıştır. Üst dudak kalındır ve hafif kıvrılmıştır. Alt dudak incedir. Bu tip ağızlar, genellikle İÖ.2.yüzyılda üretilen terrakotta figürinlerde sık sık görülmektedir (Burr Thompson, 1963:30).

Herme'nin üçgen alını ve oval yüz yapısı; Praxiteles tarafından yapılan ve İÖ.4.yüzyıla tarihlendirilen heykellerin saç ve yüz yapıları ile benzer özellikler taşımaktadır (Ajooton, 1998:118). Bununla birlikte saçların şekli ve başın küçük yapılması Erken Hellenistik stil özellikleri barındırmaktadır. Tüm bu veriler bu Herme'nin neo klasik üslubunda üretilmiş olduğunu göstermektedir (Ridgway, 2002-III:186).

Tire buluntusu Herme, yüz özellikleri ile Apollon Sauroktonos heykeli ve diğer Klasik dönem heykelleri ile benzerlikler göstermekle birlikte dudaklarının hafif aralık yapılması ve alt ve üst göz kapaklarının belirginleştirilerek gözlerin derinde yapılması ve hülyalı bir bakış içerisinde olması figürün Hellenistik dönem erken Barok üslubunun stil özelliklerini göstermektedir (Bieber, 2020 (1955) :109) . Bunların yanı sıra eser, Neo attik stil özelliklerini de taşıdığı için İ.Ö.2.yy ve 1 yy. içerisinde tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tire örneği Herme'nin alt kısmında yer alan sütun dörtgen formlu büst şeklindedir. Düz bir dörtgen değildir. Boyunun hemen altından dış bükey profille dörtgen sütun kaide şeklinde

inmektedir. Bu özelliği ile Pergamon tipi Hermes Propylaios örneğine göre farklılık göstermektedir. Bu şekilde büst biçiminde Themistokles Herme'si bulunmaktadır. Bu tipte büst şeklinde Hermeler İ.Ö.470 yılından itibaren oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Hoff, Schultz, 2007:3, Fig.-3).

Tire Müze'sinde 16 numaralı Herme'nin başı küçük yapılmıştır. Hellenistik dönemde İ.Ö.4 yy.ın sonlarında heykeltıraş Lysippos ile birlikte heykellerin başları, Klasik döneme göre daha küçük vücutları ise daha ince ve uzun yapılmaya başlanmıştır (Pollitt, 1984:21). Tire 16 envanter numaralı örnek başın küçüklüğüne bakıldığında Lysippos ekolünün de etkilerini taşımaktadır.

Tire örneği Herme, saç işlenişi ile Azara Hermes'i ile de benzerlikler taşımaktadır. Azara Herme'sinin saçlarının kalın lüleler şeklinde tüm yüzü çevreleyerek enseye kadar uzatılması Tire Müzesi buluntusu ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte Azara Herme'sinin çenesinin köşeli ve iri bir şekilde idealizm vurgusu ile yapılmış olması Tire örneği ile benzerlik göstermemektedir. Tire örneğinin yüzü ciddi stilde olduğu gibi uzun ve çenesi tok bir şekilde yuvarlatılmıştır. Azara Hermes'i, İ.Ö.330 yılına tarihlendirilmektedir (Protzman, 1977). Ancak Tire örneğinin Neo Klasik özellikler taşıması nedeni ile İ.Ö.2yy içerisinde tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

İnsanlar kötülüklerden korunabilmek için de boyunlarında ya da üzerlerinde bu küçük Hermeleri taşıyabilmekte idiler (Nilsson, 1961:9). Bu üzerlerinde taşıdıkları Hermeler ahşap, bronz, taş, terrakotta gibi maddelerden yapılabilmekte idi(Wrede, 1986:3).

Tire Müze'si buluntusu diğer Herme 15 envanter numaralı Herme'dir. 15 envanter numaralı Herme, sakalsız bir şekilde Hermes başının dörtgen bir sütun üzerinde yer alması şeklinde yapılmıştır. Saçlar kulakların arkasından çıkarak omuzların üzerine dalgalı bir şekilde ince bir tutam olarak inmektedir. Dörtgen sütun üzerinde bir phallos yer almaktadır. Herme, dörtgen bir zemin üzerinde yükselen makara biçimli bir kaideye sahiptir. Makara biçimli kaidenin üzerinde oval biçimli bir hava deliği bulunmaktadır. Dörtgen biçimli sütunun arka yüzünde de dikdörtgen biçimli bir hava deliği bulunmaktadır.

Hermes'in başında bir diadem bulunmaktadır. Diadem, saçın ön kısmını açıkta bırakarak tüm başı çevreleyecek şekilde düzenlenmiştir. Diademin önünde saçlar kabarık, kalın ve hareketsiz lüleler halinde alnı çevrelemektedir. Saçların orta kısmında kalın dörtgen bir obje yer almaktadır. Saçlar dalgalı bir şekilde kulakların arkasından omuz üzerine birer tutam şeklinde inmektedir.

Yüz küçük ve yuvarlaktır. Alın dörtgen biçimlidir. Göz çukurları belirgindir ancak detaylar aşınmıştır. Burun kısa ve geniştir. Burunun uç kısmı yuvarlatılmıştır. Ağız aşınarak tahrip olmuştur. Çene, kısa ve yuvarlaktır. Boyun ise kalın ve kısa yapılmıştır. Omuzlar dar ve eğimli yapılmışlardır. Omuzlardan itibaren kol çıkıntıları yapılmış ancak kollar kısa kesilmiştir.

15 envanter numaralı Herme'nin, kapıları bekleyen ve koruyan Hermes Propylaios tipinden de esinlenerek hazırlanmış olabileceği düşünülmektedir. Hermes Propylaios tipindeki Hermeler, Atina'da İ.Ö.480-450 yılları arasında yoğun olarak üretilmiş ve kullanılmıştır (Harrison, 1965:122). Hermes Propylaios tipinde Hermeler ilk olarak İ.Ö.5 yy.da Alkamenes tarafından yapılmıştır (Osborne, 1985:66). Günümüze Alkamenes imzalı biri Pergamon diğeri

de Ephesos'da olmak üzere iki tane Hermes Propylaios ulaşmıştır (Francis, 1998: 62-63, Fig.6.1-6.4).

Pergamon tipi olarak isimlendirilen Hermes Propylaios, Arkaistik stilde yapılmıştır. Şerit biçimli diademin altından çıkan saçlar erken ve olgun arkaikte görülmekte olan boncuk biçimli lüleler şeklinde alını çevrelemektedir. Saçlar başın arkasında diademin altından enseye kadar uzanmaktadır. Omuzların üzerinden göğüs üzerine doğru dalgalı saç tutamları inmektedir. Tire buluntusu Herme ile Hermes Propylaios tipinin saç işlenişi ile saçın diademin altından saçların alını çevrelemesi ve enseye doğru saçların inmesi benzemektedir. Ancak Tire örneğinin saçlarının ön kısmı ile Pergamon tipi Hermes Propylaios'un saçlarının ön kısmında olduğu gibi salyangoz kabuğu görünümünde olmamakla birlikte kalın ve kütsel lülelerden oluşmaktadır. Tire örneğinin saçları Pergamon tipi olarak isimlendirilen Hermes Propylaios tipinin saçlarında görülen Arkaistik özelliklerden uzak görünümündedir. Ancak saçların yüzü kalın ve kütsel bukleler ile çevrelemesi ve kulağın arkasından dalgalı bir tutam şeklinde omuzlardan aşağıya inmesi Pergamon tipi Hermes Propylaios ile çok benzerlik göstermektedir.

Tire örneğinin saçları kabarık kalın ve kütsel olarak şekillendirilmiştir. Alının üzerindeki saçların orta kısmında yer alan dörtgen obje ya da saç genellikle Geç Helenistik Dönem terrakottalarında görülmektedir. Herme'nin alını dörtgen biçimli olmakla birlikte daralmıştır. Alınlardaki bu değişiklik, terrakotta figürinlerde geç dönem içerisinde sık kullanılan özelliklerden birisidir (Burr Thompson, 1963:28). Ayrıca figürün yüzünün küçük ve yuvarlak formu, İÖ.2.yüzyıldan itibaren popüler bir şekilde kullanılmaktadır (Burr Thompson, 1963:32).

Herme'nin üzerinde durduğu makara biçimli kaidelerin, Bergama'da görülen benzerleri büyük boyutlu heykellerden terrakotta figürinlere adapte edilerek uygulanmışlardır (E.Töpperwein, 1976: 84,85). Bu tipteki kaideler, İÖ. 1. yüzyılda sık sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu popülerlik Augustus dönemine kadar devam etmiştir (E.Töpperwein, 1976: 12).

Myrina'da bulunmuş olan benzer bir örneğin, görünüm olarak Diphilos atölyesinin stil özelliklerini gösterdiği ifade edilerek figür, İÖ.1. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir (S.Besques,1963:120).

Bergama, Myrina kentlerinden bulunmuş olan benzer örnekler, İÖ.2. yüzyılın ikinci yarısı ile İÖ.1.yüzyıl aralığında değerlendirilmişlerdir. Tire örneğinin kaide biçimi ile İÖ.2.yüzyıldan ziyade İÖ.1.yüzyıl içerisinde değerlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Tire buluntusu Herme'nin saç, yüz uzuvlarının biçim özellikleri nedeni ile İÖ.2.yyın sonları ile İÖ.1. yüzyıl içerisine tarihlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Tire Müze'si terrakotta koleksiyonu içerisinde yer alan Hermeler'in her ikisi de bütün olarak korunmuştur. Satın alma yolu ile Müzeye alınan eserler olması nedeni ile buluntu yerleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Hermelerden 16 envanter numaralı olan örnek, büst şeklinde bir Herme'dir. Neo klasik stil özellikleri barındıran bu Herme, İÖ.2. yy.e tarihlendirilmektedir. Hem Hellenistik hem de klasik dönem stil özelliklerinin aynı anda kullanılması, İÖ.2 yy.dan itibaren görülen neo klasik üsluba ait stil özellikleridir. Başın küçük olması ve saçların yapısı ile İÖ.3 yy stil özellikleri taşımasına rağmen yüzün büyük ve yuvarlak çeneli olması ile klasik dönem özelliklerini

taşımaktadır. Neo klasik stil özellikleri İ.Ö.2 yy.dan itibaren görüldüğü için bu Herme'nin en erken İ.Ö.2 yy a tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

16 envanter numaralı Herme, yaklaşık 10 cm. büyüklüğünde küçük bir figürindir. Bununla birlikte Tire Müzesi'ndeki Herme'nin dörtgen sütun kısmı büst şeklinde kısadır. Bu sütunun yanlarında kısa kollar bulunmaktadır.

Figürin, kötülüklerden korunabilmek için bir yere yerleştirilmek amacı ile kullanılabileceği gibi aynı amaçla kişiler tarafından yanlarında da taşınmak amacı ile de kullanılmış olmalıdır. 16 numaralı Herme'nin, pysikhopompos epitheti (ruhlara ölümler diyarında kılavuz olması ile ilgili) ile mezar hediyesi olarak da kullanılma olasılığı bulunmaktadır. Ancak bu Herme'nin bir yere, sahibini kötülüklerden koruması için yerleştirilmiş olabileceği ya da kişinin yanında kötülüklerden koruyucu olarak taşınabilme olasılığının daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

15 envanter numaralı Herme, Pergamon tipi olarak isimlendirilen Hermes Propylaios tipinden esinlenerek yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Saçlarının Pergamon örneğinde olduğu gibi arkaistik üslupta yapılmamış olmaması ve sakallarının olmaması Pergamon tipi Hermes Propylaios'un yerel bir uygulaması olabileceğini göstermektedir. Kapıların koruyucusu epithetini karşılayan bu tipteki Hermelerin taş örnekleri kapıların, tapınakların ve diğer yapıların girişlerine o yapıları ve içindekileri kötülüklerden koruması amacı ile yapılmaktaydı. 15 envanter numaralı örnek terrakotta ve 20 cm yüksekliğinde bir figürindir. Girişlere asılabileceği gibi kapıların kenarlarında nişlere de yerleştirilerek kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte pysikhopompos niteliği ile mezar hediyesi olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Tire müzesi terrakotta koleksiyonu içerisinde yer alan Herme'lerin her ikisinin de geldiği yer kesin olarak belli değildir. Bununla birlikte stil özelliklerine bakıldığında çok gelişkin atölyelerin üretimleri olmadığı daha yerel nitelikteki atölyelerin üretimleri olduğu görülmektedir. Üretildikleri bölgeler hakkında bir bilgi edinilebilecek belirgin stil özellikleri göstermemektedirler. Bununla birlikte 15 numaralı Herme'nin Pergamon tipinde yapılmış Hermes Propylaios tipinde stil özellikleri göstermesi, figürün yüz biçiminde Myrina, kaidesinde de Pergamon atölyelerinin stil özelliklerinin tespit edilmesi, 15 numaralı Herme'nin üretim merkezinin Aiolia ve Ionia bölgeleri dahilinde olabileceğini göstermektedir.

Hermeler, sadece Hermes'in kültünün olduğu bölgelerde bulunmamaktadır. Her kent devletinde yol kenarlarında, sınırlarda, kapı girişlerinde, gymnasiumlarda, agoralarda Hermes'in farklı epithetler ile biçimlendirilmiş Hermeler bulunabilmekteydi. Bu bağlamda Hermelerin bulunduğu her yerleşimde güçlü bir Hermes kültünün olduğunu söyleyebilmek çok mümkün olamamaktadır. Bu bağlamda da Tire müzesi buluntuları için de bölgede Hermes kültünün yaygın olduğu ifade edilememektedir.

KISALTMA LİSTESİ

AA; Archäologischer Anzeiger.

AJA; American Journal of Archeology.

AKMED; Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

İst.Mitt.; Istanbuler Mitteilungen.

RA; Revue Archéologique

TTK; Türk Tarih Kurumu.

KAYNAKLAR

- Besques Simon, Catalogue Raisonné Des Figurines Et Reliefs En Terre Cuite Grecs Et Romains II Myrina, Paris, 1963. Volume I-II.
- Besques Mollard Simon, Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre Cuite Grecs Etrusques et Romains III Époques Hellénistique et Romaine Grèce et Asie Mineure, Paris, 1971. Text-Plate
- Burkert Walter, Ancient Mystery Cult, Harvard University Press, 1987.
- Burkert Walter, Greek Religion, Çev.: John Raffan, Harvard University Press, 2003.
- Eitrem Samson, "Hermai", RE, VIII-I, Stuttgart, 1912.
- Francis Jane E., "Re-writing Attributions: Alkamenes and Hermes Propylaios", Stephanos: Studies in Honor of B. S. Ridgway, Philadelphia 1998.
- Goldman H., "The Origin of the Greek Herm", AJA, Vol. 46, No. 1, 1942.
- Hermay A., "À propos de l'Hermès Propylaios de Délos", BCH, 103, 1979.
- Harrison Evelyn B., "Archaic and Archaistic Sculpture", Agora XI, Princeton 1965.
- Larson J., Ancient Greek Cults, New York 2007.
- Lullius R., Die Typen der griechischen Herme, Königsberg 1931.
- Nilsson M., Greek Folk Religion, New York, 1961.
- Özgan R., "Alkamenes'in Hermes Propylaios Üzerine Düşünceler", TürkArkDerg. XXXI, Ankara 1997, s. 158 vd.
- Protnann H., "Realismus und Idealität in Spatklassik und Frühhellenismus" JDI 92, 1977, pp:169-203
- Ridgway Sismondo Brunilde; Fourth-Century Styles in Greek Sculpture, The University Of Wisconsin Press, 1997.
- Ridgway Sismondo Brunilde; Hellenistic Sculpture I; The Styles of Ca. 331-200 B.C., The University of Wisconsin Press, 2001.
- Ridgway Sismondo Brunilde; Hellenistic Sculpture II; The Styles of Ca. 200-100 B.C., The University of Wisconsin Press, 2000.
- Ridgway Sismondo Brunilde; Hellenistic Sculpture III; The Styles of Ca. 100-31 B.C., The University of Wisconsin Press, 2002.
- Schultz Peter, Early Hellenistic Portraiture, Image, Style, Context, Cambridge University Press, 2007.
- Stewart Andrew, Greek Sculpture an Exploration, Volume I-II, Yale University Press, 1990.
- Thompson Burr Dorothy, Three Centuries of Hellenistic Terracottas I, B and C, Hesperia 23-1, 1954, s:72-107.

- Thompson Burr Dorothy, Three Centuries Hellenistic Terracottas: Part II: The Early Third Century BC. *Hesperia* 26-2,1957,s:108-12
- Thompson Burr Dorothy, Three Centuries of Hellenistic Terracottas: II.C The Satyr Cistern, *Hesperia* 31-3, 1962, s:244-262.
- Thompson Burr Dorothy, A Clay Model of an Ephebe, *Hesperia* 32-1, 1963, s:88-90
- Thompson Burr Dorothy, Three Centuries of Hellenistic Terracottas, *Hesperia* 35-3,1966,s:252-267.
- Thompson Burr Dorothy, Troy The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period, Princeton University Press,1963.
- Thompson Burr Dorothy, Three Centuries of Hellenistic Terracottas:VII.The Early First Centruy BC., *Hesperia* 35-1,1966, s:1-19.
- Töpperwein Eva, Terrakotten Von Pergamon, Berlin,1976.
- Von Den Hoff R., Schultz P., Early Hellenistic Portraiture, Edt.: Peter Schultz, in Early Hellenistic Portraiture Image, Style, Context, Cambridge University Press, New York, 2007, pp:1-13.
- Winter Franz. “Die Typen der figürlichen Terrakotten I”, Berlin 1903.
- Wrede, H. (1972). Spätantike Hermengalerie von Welschbillig, Verlag Walter De Gruyter&Co, Berlin.
- Wrede, H. (1985). Die antike Herme, Phillip von Zabern, Mainz Am Rhein.

KATALOG

1-16 Envanter Numaralı Herme

Eser Adı: Büst Herme

Müze Envanter no:16

Buluntu Yeri: Tire ve çevresi.

Buluntu Durumu: Büst şeklindeki Herme'nin alt kenarının sol kısmında küçük bir kırık bulunmaktadır.

Ölçü: Yük.:10.6 cm

Yapım Tekniği: Çift kalıp tekniği ile içi boş olarak yapılmıştır. Altı açık bırakılmıştır. Baş içi dolu olarak yapılmış ve gövdeye sonradan eklenmiştir.

Hamur: İnce elenmiş, az mika katkılıdır. Açık kırmızımsı kahverenginde olan hamur, MRK'na göre, 10R5/6 tonlarındadır. Figürün üzerinde yer yer beyaz astar izleri görülmektedir. Ancak boya kalıntıları bulunmamaktadır.

Tanım: Herme, büst şeklindedir. Dörtgen yarım bir sütun üzerinde baş yer almaktadır. Sütunun ön kısmı, arkasına göre daha uzun ve daha oval formludur. Arka kısım ise düz kesilmiştir. Yan alt kenarlar, aradaki yükseklik farkını kapatabilmek için eğimli yapılmışlardır. Sütunun yan kısımlarında omuzların hemen aşağısında dörtgen ve kısa iki çıkıntı yer almaktadır.

Benzerleri: Louvre plt.357, D2330;

Tarihleme: İ.Ö.2. yy.

2-15 Envanter Numaralı Herme

Eser Adı: Herme

Müze Envanter no:15

Buluntu Yeri: -

Buluntu Durumu: Tümdür.

Ölçü: Yük.:19.2 cm, uz.:2.1 cm, gen.:3.2

Yapım Tekniği: Çift kalıp kullanılarak içi boş olarak yapılmıştır. Figürün arka kısmında ince dikdörtgen, kaidenin ön kısmında oval biçimli bir hava deliği yer almaktadır. Her iki hava deliği de kil ile doldurulmuştur. Figürün alt kısmı açık bırakılmıştır.

Hamur: İnce kum, mika katkılıdır ve pembemsi kahverengindedir. MRK'na göre, 2.5 YR6/6 tonlarındadır. Astar ve boya izleri korunmamıştır.

Tanım: Makara biçimli bir kaide üzerinde dikdörtgen şeklinde yapılmış bir sütun üzerinde sakalsız bir erkek başı yer almaktadır. Sütunun orta kısmında bir phallos yer almaktadır.

Benzerleri: E.Töpperwein, 1976, Taf.52-378; S.Mollard Besques,1971, Pl.122-D580; S.Besques, 1963, Pl.144-LY1608

Tarihleme: İ.Ö.2YY sonu – İ.Ö.1 YY